

FALSKE VOLDTÆGTSANKLAGER

Viden om falske voldtægtsanmeldelser og årsagerne hertil vil kunne hindre, at fokus fjernes fra de sande ofre, der har brug for akut afgørende hjælp, og hindre forkert brug af behandlingsmæssige ressourcer.

I det forgangne år har der været stor opmærksomhed på falske voldtægtsanmeldelser, og hvorfor kvinder falsk påstår sig voldtaget.

Emnet er i sig selv ekstremt følsomt og har negative følger for de sande ofre, der i højere grad kan afstå fra at anmelde af frygt for ikke at blive troet. Samtidig bruger politiet unødige ressourcer på efterforskning, ligesom det har psykiske konsekvenser for de mænd, der falsk udpeges. Dernæst er der kliniske implikationer af falske voldtægtsanmeldelser, der drejer sig om, at behandlingen af falske anmeldere centrerer sig om en voldtægt, der ikke er sket, og derved ikke adresserer reelle psykologiske problemstillinger.

Litteraturen på området understreger behovet for mere viden om falske voldtægtsanmeldelser, anmelderne og deres motivation (fx Adshead, 1996; Aiken, 1993; Burgess & Hazelwood, 2001; Gibbon, 1998). Fænomenet er dog yderst sjældent og højst sporadisk behandlet i en psykologisk kontekst, om end der ofte henvises til psykologiske forklaringer, når begrebet søges forklaret. Som oftest er fænomenet behandlet i en politimæssig eller retsmedicinsk kontekst (Theilade & Thomsen, 1987; Fanton et al., 1999; Maclean, 1979; Gibbon, 1998), hvilket har haft betydning for indkredsning og bestemmelse af fænomenet. Eksempelvis har der været tendens til ensidigt fokus på ydre observerbare om-

Undersøgelsen

"Den psykologiske baggrund for falske voldtægtsanklager" kan rekvireres i sin fulde længde ved henvendelse til Center for Voldtægts ofre, Århus Sygehus, Nørrebrogade 44, 8000 Århus C. eller på cfvmk@as.aaa.dk.

► ► ► stændigheder såsom skader og kvindens adfærd (Maclean, 1979; Fanton et al., 1999) til at sondre mellem sande og falske. Psykologisk viden om bl.a. normale chokreaktioner kan dog afvise sådanne sondringer.

Der foreligger ingen entydige definitioner, ligesom det er problematisk at bestemme og differentiere "falsk" (se Aiken, 1993). Kategorisering af begrebet varierer, eksempelvis afhængig af forskellige politimæssige procedurer – falske voldtægtsanmeldelser udgør sjældent en selvstændig kategori, men indgår i en bred kategori af ubegrundede sager (Burgess & Hazelwood, 2001) eller som i Danmark som en del af kategorien "andre anmeldelser" (Laurson, 2005). Falske voldtægtsanmeldelser findes i forskellige grader og variationer (fx

Burgess & Hazelwood, 2001), hvilket betyder, at man ikke kan tale om prototypiske falske voldtægtsanmeldelser. Det er med til at besværliggøre afgrænsning af fænomenet.

Begrebets kompleksitet skyldes desuden, at der på tværs af litteraturen anvendes og ikke sondres entydigt mellem tre væsensforskellige termer om det samme; henholdsvis påstande, anmeldelser og anklager. Påstande synes at være et overbegreb (jf. Aiken, 1993), der bruges mere generelt, mens termerne falske anklager og falske anmeldelser er mere specificerede og som regel anvendes, når begrebet diskuteres i en politimæssig sammenhæng. Falske anmeldelser forekommer inden for forskellige domæner i straffeloven og er kendetegnet ved, at der ikke udpeges en ger-

ningsmand. I falske anklager udpeges derimod en specifik navngiven person (Laurson, 2005). Der er endvidere tale om to forskellige paragraffer med forskellige konsekvenser, henholdsvis bødesag og fængselsstraf (ibid.).

Samlet set besværliggør problemer knyttet til kategorisering og definition bestemmelse af prævalens, forekomst og hyppighed – der rapporteres forekomster varierende fra 2-25 % (Parker & Brown, 2000) over 41 % (Kanin, 1994) op til 82 % (Gavey & Gow, 2001).

Flere (fx Burgess & Hazelwood, 2001; Gibbon, 1998) påpeger, at feltets kompleksitet skyldes manglende god forskning. Litteraturen er kendetegnet ved a-teoretiske forklaringer uden (psykologisk) substans, og ifølge Parker & Brown (2000) er det karakteristisk, at te-

“ Falske anmeldelser forekommer inden for forskellige domæner i straffeloven og er kendetegnet ved, at der ikke udpeges en gerningsmand. I falske anklager udpeges derimod en specifik navngiven person.

orierne ikke afprøves empirisk. Ved søgning på psychINFO i perioden april-juni 2005 fremkom fire undersøgelser (Maclean, 1979; Theilade & Thomsen, 1987; Kanin, 1994; Jordan, 2002), som beskæftiger sig med årsagerne til falske voldtægtsanmeldelser.

Overordnet og på tværs af hypoteser og undersøgelser foretaget af personer fra andre faggrupper peges der på, at falske voldtægtsanmeldere i en eller anden udtrækning er forstyrrede, psykisk syge eller har store problemer (Adshead, 1996; Burgess & Hazelwood, 2001; Maclean, 1979; Theilade & Thomsen, 1987) og har brug for hjælp (Aiken, 1993). Anmeldelsen afgives som regel sent (Jordan, 2002; Maclean, 1979) og stemmer ikke overens med retsmedicinske beviser (fx Fanton et al., 1999; Maclean, 1979). Anmeldelserne omhandler hyppigst fuldbyrdet voldtægt, og det antages, at denne type vælges, idet denne kan beskrives simpelt (Kanin, 1994; Parker & Brown, 2000). Feldman & Ford (1994) antager endvidere, at voldtægt vælges, da behandlere ikke stiller spørgsmål ved sandfærdigheden af en sådan beretning.

Tilsvarende menes årsagerne til de falske voldtægtsanmeldelser at være umødte behov (Aiken, 1993), fantasi (Katz & Mazur, 1979), alibi (Kanin, 1994) eksempelvis for at komme for sent hjem (Theilade & Thomsen, 1987) eller alibi for utroskab (fx Kanin, 1994; Maclean, 1979), traumer (Feldman & Ford, 1994;

Burgess & Hazelwood, 2001), tidlige overgreb (Adshead, 1996), behov for opmærksomhed/sympati (Kanin, 1994; Theilade & Thomsen, 1987; Jordan, 2002) eller vrangforestillinger (Burgess & Hazelwood, 2001; Parker & Brown, 2000).

Undersøgelsens forløb

Disse problematikker og det faktum, at feltet er sparsomt undersøgt, inspirerede til en undersøgelse omhandlende den psykologiske baggrund for falske voldtægtsanklager, herunder betydningen af traumer.

Grundet manglende entydige definitioner samt feltets kompleksitet baserer undersøgelsen sig på en ny definition, der søger at samle, ekspliciterer og specificere centrale pointer fra eksisterende teori og empiri og således afspejle begrebets kompleksitet. Falske voldtægter betragtes her som "anklager indberettet til politiet om voldtægt, voldtægtsforsøg eller anden kønslig omgang, der på baggrund af anmelderens egen erklæring eller politiets efterforskning fastlås at være falsk enten i forhold til hele anmeldelsen eller aspekter ved denne, eksempelvis hændelse, gerningsmand og gerningssted".

Når termen "anklager" er valgt, skyldes det for det første, at politiet i Danmark ikke opererer med termen falske påstande i forhold til falske voldtægter, og for det andet, at falske anklager for det meste forekommer i sædelighedsforbrydelser, herunder voldtægt (Laursen, 2005). Dernæst forekommer journalføringen mere omfattende, hvilket betyder mere tilgængelig viden om den enkelte kvinde.

Undertegnede foretog undersøgelsen, der blev designet som et multipelt casestudie baseret på arkivdata, herunder forskellige former for journaler, interview samt et til formålet udviklet spørgeskema.

Arkivdataene stammer fra Center for Voldtægtsofre i Århus (CfV), der blev etableret i efteråret 1999 som et gratis tilbud til alle mænd og kvinder, der inden for de sidste 48 timer er blevet voldtaget. Tanken bag CfV er, at ofret kun skal henvende sig ét sted for at få hjælp. CfV er placeret centralt i forbindelse med skadestuen på Århus Sygehus, hvor specialuddannede sygeplejersker tilbyder akut hjælp og støtte samt personundersøgelser og kontakt til politiet, hvis overgrebet ønskes anmeldt. Personundersøgelsen forestås af læger fra Retsmedicinsk Institut, hvis overgrebet ønskes anmeldt, mens den foretages af et frivilligt lægekorp, hvis overgrebet ikke ønskes anmeldt. Ud over den akutte støtte tilbydes opfølgende psykologisk hjælp hos centerets psykolog, både i form af samtaler til det enkelte offer og dennes pårørende. Det er karakteristisk for CfV, at der er tæt samarbejde mellem psykologen, Århus Politi samt Retsmedicinsk Institut (Brink, 2000).

Journaler ført 2002-2005 blev fremskaffet af psykolog, retsmedicinere samt politi og blev læst i perioden april-maj 2005. Udvælgelseskriterierne var, at journalerne opfyldte definitionen og så vidt muligt indeholdt information om anmelderens baggrund (bl.a. familiære forhold, tidligere problemstillinger og tidligere kontakt til psykolog/psykiater). Dette for at få et så helhedsorienteret og sam-

► ► ► let billede af kvinderne, hvilket hidtil synes at have manglet.

Samtidig blev kriminalkommissær Bjarne Laursen, Århus Politi, flere gange interviewet for at opnå faktisk viden om politiets procedure i forhold til falske voldtægtsanklager, herunder terminologi, kategoriseringen samt retslige konsekvenser. Spørgeskemaet udviklet til undersøgelsen undersøger motiverne, som ligger til grund for den falske voldtægtsanklage. Der blev spurgt til tidligere traumer og belastninger, tidligere kontakt til psykolog/psykiater samt sociodemografiske fakta. Dette for at få så omfattende viden om den enkelte kvinde som muligt. Spørgeskemaet blev givet til Århus Politi og de nærliggende politikredse og blev udfyldt af politifolk i perioden 1. juli-31. december 2005 i forbindelse med afhøring af en person, der erkender at have fremsat en falsk voldtægtsanklage.

Populationen består af således af personer, der i perioden 2002-2005 har henvendt sig til en eller flere af de tre instanser ved Center for Voldtægtsofre i Århus (psykolog ved centret, Århus Politi, Retsmedicinsk Institut) og fremsat falske voldtægtsanklager. Her skal det påpeges, at centeret dækker andre amter end Århus Amt, hvorfor henvendelser til centeret ikke kun er fra Århus Amt.

Resultater

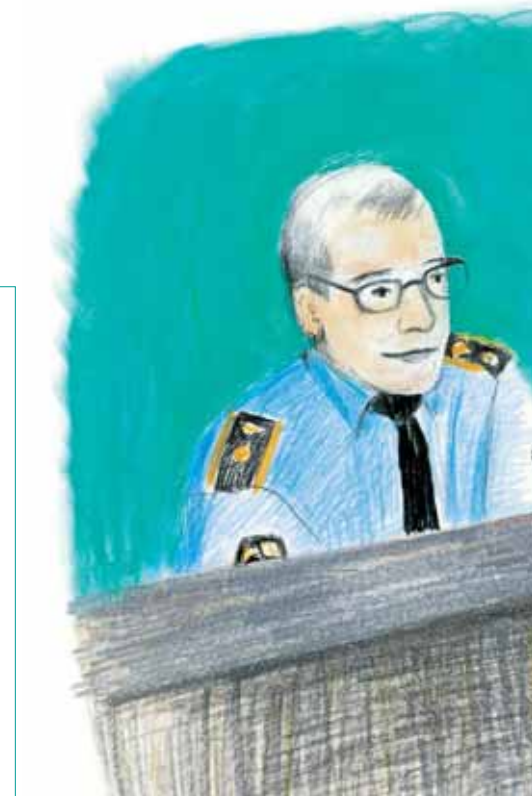
Casestudiet består af i alt 12 cases. Derudover er der to udfyldte spørgeskemaer, men grundet det lille antal regnes de ikke med i de samlede resultater, om end de resultatmæssigt minder meget om casene.

Kvinderne er relativt unge med en gennemsnitsalder på 21,1 år. Samlet er der tale om en meget sårbar gruppe, hvor langt over halvdelen har været udsat for traumatiske oplevelser og belastninger såsom vold, tidligere voldtægtsforsøg, tab af nærtstående, abort, mobning, forældres skilsmisser, andre familiære problemer samt problematiske opvækstvilkår. Det er helt centralt, at der sjældent er tale om enkeltstående traumatiske oplevelser og belastninger, men snarere en akkumulation.

Flere af kvinderne udviser endvidere en række symptomer og adfærd såsom mange skoleskift, selvmordstanker og -forsøg, depression, ophold på julemærkehjem, anoreksi, alkohol- og stofmisbrug, mistanke om incest, tvangstanker eller selvskadende adfærd – symptomer og adfærd, der kan dække over forskellige psykologiske problemstillinger. Meget få har en uddannelse eller et arbejde, og mange har tidligere haft kontakt til psykolog eller psykiater og været i forbindelse med psykiatrisk skadestue. Over halvdelen af kvinderne har desuden været i kontakt med centrets psykolog. Kendetegnede for disse forløb er, at de er korte og afbrudte. Enkelte har dog længere forløb.

Selve anklagerne er yderst detaljefattede, og kvinderne har svært ved at huske hændelsesforløbet. Anklagerne omhandler som oftest fuldbyrdet voldtægt som i overensstemmelse med tidligere fund. Dog er der også anklager omhandlende gruppevoldtægt, hvilket er nyt i forhold til eksisterende fund.

Kvindernes egen forklaring på årsagen til den falske voldtægtsanklage

fremgår af otte cases. I fire cases angiver kvinderne utroskab som årsag. I én case er hævn angivet som årsag, mens der i to andre cases er tale om ønske om opmærksomhed. For disse to cases er det endvidere gældende, at årsagen gives af en tredje person og ikke af kvinden selv. I den ottende case er årsagen til den falske anklage et råb om hjælp på grund af problemer i forbindelse med forældrenes skilsmisse.

Begrænsninger

Selv om casestudiet genererer ny og mere kohærent viden om falske voldtægtsanmeldere og eventuelle bagvedliggende psykologiske årsager, er der en række begrænsninger ved casestudiet, der betyder, at resultaterne skal tolkes tentativt. Grundet casestudiemetodens manglende kontrol kan den kausale sammenhæng ikke fastslås, ligesom det ikke er muligt at sige, om kvindernes forskellige typer

af traumer og belastninger leder til den falske voldtægtsanklage.

Fordelen ved brug af arkivdata er, at undersøgeren ikke er i kontakt med personer, der undersøges, hvorved adfærden ikke påvirkes og observer bias undgås (Robson, 2002). Fordelen kan dog samtidig være en ulempe, idet arkivdata kan være blevet lavet uden særlig nøjagtighed og med forskellige formål, hvilket giver problemer med klassificering, reliabilitet og validitet (Kellehear, 1993). Dette resulterer i begrænset generaliserbarhed. Ydermere kan det også være problematisk at tolke dataene, da de er optaget i en anden kontekst og måske tillægges en anden social mening (ibid.).

Fordelen ved journaler/arkivdata er dog, at det er muligt for andre at afprøve og revurdere samme materiale og fortolkningerne af dette (ibid.). Ydermere er journaler som nævnt skrevet uden

at være bekendt med den pågældende problemstilling, hvorved det undgås, at resultaterne nødvendigvis bekræfter problemstillingen (ibid.). Da problemformuleringen ikke har været kendt på tidspunktet for journalskrivningen, kan relevante oplysninger dog være udeladt.

Med hensyn til journalernes indhold har det ikke været muligt at tjekke rigtigheden af de enkelte kvinders historier, baggrund, tidligere traumer m.m.; der er således ikke taget højde for, at kvinderne kan have enten overdrevet eller løjet. Omvendt er det også tænkeligt, at fakta om kvindernes baggrund og traumatiske oplevelser/belastninger ikke er blevet beskrevet til fulde, da andre faktorer er blevet vægtet mere i forbindelse med anklagen, eksempelvis beskrivelse af hændelsesforløbet hos politiet.

Overordnet er casestudiets kvalitative karakter og den relative lille population

af betydning for resultaternes validitet, hvorfor fremtidige undersøgelser ville skulle afprøve resultaterne.

Psykologiske forklaringer

Resultaterne kan overordnet styrke hypotesen om, at falske voldtægtsanklagere har været udsat for traumatiske oplevelser og belastninger. Da alle traumatiserede kvinder dog ikke fremsætter en falsk voldtægtsanklage, blev der udarbejdet en psykologisk teoretisk ramme for med udgangspunkt i data at fremsætte mulige psykologiske teoretiske forklaringer på den psykologiske dynamik bag en falsk voldtægtsanklage. Ydermere var formålet at besvare ubesvarede spørgsmål, som casestudiet efterlader qua selve designet samt de nævnte problemer knyttet til brugen af arkivdata.

Der er taget udgangspunkt i resultaterne vedrørende traumer og belastninger og det mere overordnede begreb sårbarhed. Sårbarhed omfatter her både sårbarhedsfaktorer hos individet, kontekstuelle samt situationelle sårbarhedsfaktorer. Desuden er der inddraget viden om mestring og personlighedsforstyrrelser, nærmere betegnet den histrioniske (APA, 2000). Mestring (Kanin, 1994) samt psykopatologi (Burgess & Hazelwood, 2001) inddrages, da det tidligere sporadisk er antaget at være mulige forklaringer, men ikke undersøgt.

Flere af de histrioniske træk synes at kunne forklare flere af casene, herunder kvindernes reaktioner og anklagerne. Eksempelvis histrionikerens behov for opmærksomhed, opdigtning af historie for at få opmærksomhed, suggestibilitet og

- ► ► opfattelsen af autoriteter som løsere af deres problemer. Sidstnævnte kan være en mulig forklaring på, hvorfor kvinderne sætter et så omfattende system i gang med afhøring og retsmedicinsk personundersøgelse. Desuden kan histrionikerens manglende komplekse kognitive integration (Beck, Freeman & Davis, 2004) medføre manglende tanke for andre, der bliver involveret i sagen, samt manglende tanke for konsekvenserne af egne handlinger. Histrionikerens valg af offerrolle samt seksuelt provokativ og forførende adfærd (APA, 2000) synes at kunne forklare valget af voldtægt – histrionikeren har lært, at seksualiserende adfærd er effektiv i forhold til at få og fastholde opmærksomhed (jf. Beck, Freeman & Davis, 2004), og vælger derfor en underdanig offerrolle knyttet til sex.

Det skal påpeges, at ikke alle kvinder, der fremsætter en falsk voldtægtsanklage, her betragtes som histrioniske. I forhold til data er antagelsen om personlighedsforstyrrelsen som forekommende på et kontinuum med dertilhørende variationer dog interessant og meningsfuld som mulig forklaring, ligesom det er interessant, at der til forskellige personlighedsforstyrrelser er knyttet forskellige forsvar og mestringsstrategier (Cramer, 1999). Data vedrørende kvindernes symptomer og adfærd giver mening i et mestringsperspektiv (jf. Zeidner & Saklofske, 1996) anskuet som maladaptive mestringsforsøg, der ikke har haft den ønskelig effekt. Den falske voldtægtsanklage kan i et sådant perspektiv være et maladaptivt mestringsforsøg i forsøget på at håndtere andre presserende problemstillinger. Eksempelvis casen, hvor

årsagen specifikt blev angivet som værende forældrenes skilsmisse.

Med udgangspunkt i data er de teoretiske antagelser, at den psykologiske dynamik bag en falsk voldtægtsanklage kan være et komplekst samspil mellem traumatiske oplevelser og belastninger, sårbarhed, brug af maladaptive/umodne mestringsstrategier og histrioniske træk. Hvordan det komplekse samspil kommer til udtryk, afhænger af den enkelte case – det komplekse samspil mellem traumer og belastninger, sårbarhed, mestring og histrioniske træk/personlighedsforstyrrelse åbner netop for variationer og udtryk i den falske voldtægtsanklage. Eksempelvis kan både traumer og belastninger og histrioniske træk påvirke hinanden gensidigt via mestring. Det kan igen øge sårbarheden for øget risikoadfærd, der kan lede til nye traumatiske oplevelser og øge sårbarheden flere histrioniske reaktionsmåder.

Bl.a. Pollard & Baker (2000) fremhæver sammenhæng mellem traumer i barndom/ungdom, maladaptiv mestring såsom stofmisbrug og senere psykiatriske forstyrrelser og konkluderer, at oprindelige traumer kan vedligeholdes af manglende effektive mestringsevner, som omvendt også øger risikoen for yderligere traumatisering samt forøget risikoadfærd.

Teoretisk set giver det således mening at betragte den psykologiske baggrund for falske voldtægtsanklager som et komplekst sammenspil mellem traumatiske oplevelser, belastninger, en generel sårbarhed/udsathed, histrioniske træk og mestring.

*Louise Skriver Rasmussen,
cand.psych.*

Litteratur:

- Adshead, G. (1996): Psychological Trauma and its Influence on Genuine and False Complaints of Sexual Assault. *Med. Sci. Law*, vol. 36, No. 2, 95-99.
- Aiken, M.M (1993): False allegation. A Concept in the Context of Rape. *Journal of Psychosocial Nursing*, vol. 13, No. 11, 15-20.
- American Psychiatric Association (2000): *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (4th. Ed., text revision). Washington D.C.: American Psychiatric Press.
- Beck, A.T., Freeman, A. & Davis, D.D. (2004): Histrionic Personality Disorder. In: A.T. Beck, A. Freeman & D.D. Davis: *Cognitive Therapy of Personality Disorders*, 2. Ed., New York: Guilford Press, 216-240.
- Brink, O. (Ed.) (2002): *Voldtægtsofre. Håndbog for fagpersoner*. Center for Voldtægtsofre, Århus Universitetshospital.
- Burgess, A.W & Hazelwood, R.R. (2001): False Rape Allegations. In: R.R. Hazelwood & A.W. Burgess (Eds.): *Practical Aspects of Rape Investigation. A Multidisciplinary Approach* (3. ed.), Washington D.C.: CRC Press.
- Cramer, P. (1999): Personality, Personality Disorders, and Defense Mechanisms. *Journal of Personality*, 67, 3, 535-554.
- Fanton, L. et al. (1999): False Rape: A Case Report. *The American Journal of Forensic Medicine and Pathology*, Vol. 20, 4, 374-377.
- Feldman, M.D. & Ford, C.V. (1994): Deceiving others/deceiving oneself: Four cases of Factitious Rape. *Southern Medical Journal*, Vol. 87, 7.
- Gavey, N. & Gow, V. (2001): "Cry Wolf", Cried the Wolf: Constructing the Issue of False Rape Allegations in New Zealand Media Texts. *Feminism and Psychology*, Vol. 11, (3), 341-360.
- Gibbon, K.L. (1998): False allegations of rape in adults. *Journal of Clinical Forensic Medicine*, 5, 195-198.
- Jordan, J. (2002): *To believe or not to believe? Police Responses to Women Rape Complainants*. Conference Paper, 3. Australasian Women and Policing Conference: Women and Policing globally.
- Kanin, E.J. (1994): False rape Allegations. *Archives of Sexual Behaviour*, Vol. 23, No. 1, 81-92.
- Katz, S. & Mazur, M. (1979): *Understanding the Rape Victim*. New York: John Wiley & Sons.
- Kellehear, A. (1993): The Written Record. In: A. Kellehear: *The Unobtrusive Researcher: A Guide to methods*. t. Leonards, NSW: Allen & Unwin, 51-72.
- Laursen, B. (2005): Personlig kommunikation.
- Macleay, N.M. (1979): Rape and False Accusations of Rape. *Police Surgeon*, Vol. 15, 29-39.
- Parker, A.D. & Brown, J. (2000): Detection of deception: Statement Validity Analysis as a means of determining truthfulness or falsity of rape allegations. *Legal and Criminological Psychology*, 5, 237-259.
- Pollard, J. & Baker, D. (2000): *An analysis of coping resources, trauma and significant life events in a sample of female prisoners*. Paper presented at the Women in Corrections: Staff and Clients Conference convened by the Australian Institute of Criminology in conjunction with the Department for Correctional Services SA and held in Adelaide, 31 October - 1 November 2000.
- Robson, C (2002): *Real World Research*. UK: Blackwell Publishers Ltd., 2. Ed.
- Theilade, P. & Thomsen, J. (1987): Retsmedicinsk undersøgelse af falske anmeldelser i sager om voldtægt og anden vold. *Ugeskrift for læger*, 149, 38.
- Zeidner, M. & Saklofske, D. (1996): Adaptive and Maladaptive Coping. In: M. Zeidner & N.S. Endler (Eds.): *Handbook of Coping. Theory, Research, Applications*. John Wiley & Sons, Inc.

 Peter Fonagy – 6. oktober 2006

Irvin D. Yalom & E. Spinelli – 28. september 2007

Arrangør: Dansk Psykoterapeutisk Selskab for Psykologer